

ВІДГУК

**опонента – професора, доктора педагогічних наук,
завідувача кафедри англійської мови технічного спрямування № 2
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ЛАВРИШ ЮЛІАНИ ЕДУАРДІВНИ
про дисертаційне дослідження
БОДНАР ТЕТЯНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ
«Організація змішаного навчання в університетській освіті США»,
представлене на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки**

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Україна, відповідно до Закону «Про вищу освіту», спрямовує свою політику у сфері вищої освіти на досягнення доступності, якості та ефективності навчання. Для цього запропоновано різні шляхи розв'язання цих завдань, одним з яких є впровадження інформатизації в освітній процес. Інформатизація, зокрема, надає можливість ефективного розвитку такої педагогічної технології, як змішане навчання. Дослідження організації змішаного навчання в університетській освіті США є актуальним і важливим для сучасних університетів в Україні сьогодні. Актуальність дослідження полягає в тому, що змішане навчання набуває все більшої популярності у світі, включаючи США, і стає важливим елементом сучасної освіти. Цей підхід до навчання дозволяє поєднувати переваги традиційного класичного навчання з можливостями, які надають сучасні технології. На наше переконання використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі сприяє залученню студентів до активного залучення у навчальний процес, вибудовування власної траєкторії навчання, що стимулює їхню самостійність, критичне мислення та творчий підхід до навчання. Крім того, авторка дослідження пропонує вирішення проблем сьогодення таких, як висока завантаженість викладачів, недостатня доступність навчальних матеріалів, нестача ресурсів та матеріалів для проведення занять. Рекомендації, запропоновані Боднар Тетяною Олександрівною, сприятимуть підвищенню якості навчання та забезпечують студентам більш широкі можливості для розвитку та самореалізації. Власне, тому дисертаційне дослідження Боднар Тетяни Олександрівни вважаємо актуальним та доцільним.

Тема дисертаційного дослідження відповідає науковому напряму кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку

особистості». Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (номер державної реєстрації 0121U113179).

Тему роботи затверджено на засіданні вченої ради Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (протокол No 9/18 від 08.10.2018 р.) та уточнено (протокол No 8/23 від 20.03.2023 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою на основі використання інструментарію емпіричних методологічних досліджень належать:

- цілісний порівняльно-педагогічний аналіз організації змішаного навчання в університетах США;
- періодизація розвитку змішаного навчання в університетах США;
- аналіз міжнародних та національних документів і матеріалів щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення організації змішаного навчання в університетах США;
- науково-методичні рекомендації щодо використання інноваційних ідей американського досвіду змішаного навчання в системі університетської освіти України.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі Боднар Т.О. вперше виявлено особливості організації змішаного навчання в університетській освіті США; розроблено періодизацію розвитку змішаного навчання в США; обґрунтовано науково-методичні рекомендації щодо використання інноваційних ідей американського досвіду змішаного навчання в системі університетської освіти України; визначено можливості запровадження міжнародних стандартів змішаного навчання у закладах вищої освіти України.

Уточнено зміст понять «змішане навчання», «гібридна педагогіка», «цифрова освіта», «цифрова грамотність», «дистанційне навчання».

Подальшого розвитку набули ідеї щодо розвитку електронного та дистанційного навчання в системі університетської освіти США та України.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації дає підстави вважати її завершеним і цілісним доробком з проблеми, що має важливе значення для вітчизняної педагогічної науки та освітньої практики. Відповідно до задуму, Т.О. Боднар чітко сформулювала тему дисертації, вдало визначила категоріальний апарат дослідження, дібрала адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало

можливість досягнути поставленої мети та сприяло одержанню достовірних й обґрунтованих результатів дослідження. Науковий апарат дослідження визначено відповідно до вимог, що висуваються до такого рівня праць і є достатнім для розв'язання окреслених завдань.

Ґрунтовне вивчення джерельної бази дали змогу здобувачці досить комплексно висвітлити різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема, проаналізувати нормативно-правову базу організації змішаного навчання та його навчально-методичне та інформаційно-технологічне забезпечення, визначити структуру інноваційного інформаційно-освітнього середовища, обґрунтувати застосування дидактичних принципів та моделей змішаного навчання в університетах США. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел; використанням відповідних методологічних підходів до дослідження та комплексу взаємопов'язаних методів з метою розв'язання визначених завдань і досягнення мети дослідження.

Результати дослідження є достатньо апробовані на науково-практичних конференціях, форумах, педагогічних читаннях, міжнародного та всеукраїнського рівня й висвітлені у наукових публікаціях здобувача. Не викликає сумнівів належний науковий рівень дисертації, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку. Зміст поданих анотацій відображає зміст дисертації та висвітлює її суттєві аспекти й основні положення.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення полягає в тому, що матеріали виконаного дослідження (аналіз навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення змішаного навчання, науково-методичні рекомендації щодо впровадження ідей американського досвіду у систему університетської освіти України) можуть бути використані у роботі вітчизняних закладів вищої освіти, для написання курсових, бакалаврських, магістерських робіт здобувачами вищої освіти; створення навчально-методичних посібників; написання публікацій науковцями.

Результати дослідження, обґрунтовані провідні поняття і база даних можуть застосовуватись українськими науковцями як матеріали для проведення порівняльних досліджень, а також для наукового обґрунтування сучасних тенденцій удосконалення вищої освіти в Україні; керівниками структурних підрозділів університетів, працівниками Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, які беруть участь в акредитації закладів вищої освіти, ліцензуванні освітньо-професійних програм, розробленні освітніх стандартів; науково-педагогічними працівниками, зацікавленими у вдосконаленні процесу викладання в умовах змішаного навчання, власному професійному зростанні та підвищенні конкурентоспроможності системи вищої освіти України.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес українських закладів вищої освіти, що підтверджується довідками, поданими в тексті дисертації та автореферату.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти України; враховані у процесі роботи над забезпеченням якості вищої освіти та освітньої діяльності; під час виконання подальших досліджень у галузі професійної підготовки фахівців за педагогічними спеціальностями.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота має чітку, науково обґрунтовану структуру, яка відповідає логіці поставлених завдань, і складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи відповідає основним завданням дослідження та відображає їх виконання.

Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що дослідження є завершеним, самостійним, науково-виваженим, відзначається науковою новизною, має теоретичне та практичне значення. Вважаємо цінним здобутком те, що в дисертації Т.О. Боднар, на основі вивчення великої кількості наукових джерел, поняття «змішане навчання» подається як інтегративне та системне, основу якого складають навчальна діяльність, комунікації, інформаційно-комунікаційний простір, інформаційні ресурси, навчально-методичне забезпечення, технологічна підтримка та наставництво.

Особливо слід відмітити важливість визначення дидактичних принципів змішаного навчання, які сприяють оптимальному організаційному та методичному забезпеченню навчального процесу, забезпеченню активної взаємодії між викладачем та студентами, стимулюванню самостійності, критичного мислення та медіа грамотності. Привертає увагу окреслення видів ресурсів інформаційно-технологічного забезпечення змішаного навчання. Дисертанткою також виокремлено дисертанткою етапів розвитку змішаного навчання в університетах США.

Доцільне використання Т.О. Боднар методів системно-функціонального аналізу та методу наукової екстраполяції, привело до обґрунтування психолого-педагогічних й організаційно-методичних умов, які забезпечують ефективне впровадження змішаного навчання в університетах України.

Слушними та актуальними видаються міркування дисертантки щодо можливості використання інноваційних ідей досвіду США щодо організації змішаного навчання в українських реаліях та розроблені рекомендації впровадження вивченого досвіду.

Актуальним вважаємо висновок дисертантки, що процес розвитку

змішаного навчання в Україні здійснюється повільними темпами, натомість зацікавленість вітчизняних науковців і педагогів проблемами використання змішаного навчання – на високому рівні. Саме тому, вирішення проблеми сповільненого розвитку змішаного навчання в українській освітній практиці полягає в інтенсифікації спеціалізованих курсів для удосконалення знань з організації змішаного навчання.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. На наш погляд, ретроспективний аналіз передумов та етапів становлення та розвитку концепту змішаного навчання в університетах США є досить ґрунтовним, проте варто було б надати аналіз конкретних проблем або викликів, з якими ці періоди зіткнулися викладачі, студенти та адміністрація університетів у визначені періоди.

2. Дискусійним вважаємо визначення дидактичних принципів змішаного навчання (гнучкість, пріоритетність, модульність, інтеграція, зворотний зв'язок, суб'єкт-суб'єктна взаємодія), які є загальними принципами навчання і не обов'язково специфічними для змішаного навчання. Доцільно було б акцентувати увагу на тому, як саме ці принципи застосовуються в контексті змішаного навчання і чому вони є важливими для досягнення успіху у зазначеній формі навчання.

3. У другому розділі дисертантка звертає увагу на певні суперечності у процесі впровадження змішаного навчання. Проте, з метою більш цілісного розуміння процесу, ґрунтовнішого аналізу потребують можливі виклики та ризики, які виникають у інформаційно-освітньому середовищі: нерівномірний доступ до ресурсів та навчального матеріалу, зміна ролі викладача, приватність даних, кібербезпека, етичні питання щодо використання технологій тощо.

4. Серед рекомендацій, які надає дисертантка є "забезпечити супровід викладачам у швидкому набутті ІКТ-компетентності". На нашу думку, дисертація суттєво виграла б, якби у дослідженні було наведено приклади як саме університети США забезпечують цей супровід та як формують ІКТ-компетентність викладача.

5. На нашу думку, валідність педагогічно-порівняльного дослідження варто було б підсилити за рахунок збільшення посилань на джерела, на яких ґрунтуються твердження автора дослідження.

Проте, висловлені зауваження, побажання і дискусійні положення не заперечують позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи.

9. Повнота викладення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 16-ти працях: 6 статей у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України; 8 тез доповідей – у збірниках матеріалів міжнародних наукових та науково-практичних конференцій; 2 праці, що додатково висвітлюють результати дослідження. Результати аналізу публікацій здобувачки засвідчують повноцінне висвітлення в них основних положень та результатів виконаного дослідження.

10. Висновок

Результати аналізу дисертації, анотацій українською та англійською мовами, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Боднар Тетяни Олександрівни на тему «Організація змішаного навчання в університетській освіті США», є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення висновуємо, що дисертація «Організація змішаного навчання в університетській освіті США», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка Боднар Тетяна Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Опонент:

професор, доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри англійської мови
технічного спрямування №2,
Національного технічного університету
України "Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського"

Юліана ЛАВРИШ

Підпис Лавриш Ю.Е. засвідчую:

учений секретар
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Валерія ХОЛЯВКО